KOŚCIÓŁ I PRAWO 11(24) 2022, nr 2, s. 97-119
DOI: http://doi.org/10.18290/kip22112.6

Marcin Kołodziej

KIEROWANIE ŚWIĘTĄ LITURGIĄ WEDŁUG *MAGNUM PRINCIPIUM*. KOMENTARZ DO KAN. 838 KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

WPROWADZENIE

Troska o właściwe sprawowanie publicznego kultu Bożego była jedną z aktywności Soboru Watykańskiego II. W konstytucji *Sacrosanctum Concilium* znalazło się wskazanie, że – w ramach podejmowanego *aggiornamento* – do ważnych zadań Kościoła epoki soborowej należy „troska o odnowienie i rozwój liturgii”[1]. Przyjęte wówczas założenia – choć krytykowane przez niektóre kręgi kościelne – zakładały dostosowanie sprawowania czynności świętych do warunków historycznych i środowiskowych. Nie była to bynajmniej aktywność rewolucyjna, ponieważ zgodnie z zasadą *Ecclesia semper reformanda*, kształt publicznego kultu Bożego ciągle ewoluował na przestrzeni wieków. Dlatego zadanie przedstawione przez Sobór Watykański II jest i obecnie ciągle aktualne, aby uwzględnić – zgodnie z *Magnum principium*[2] – „dobro wiernych wszystkich wieków i kultur, wraz

Ks. dr Marcin Kołodziej – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Polska; e-mail: ks.marcin.kolodziej@archidiecezja.wroc.pl; https://orcid.org/0000-0001-8875-7582

[1] Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio de Sacra liturgia *Sacrosanctum Concilium* (04.12.1963), AAS 56 (1964), s. 97-134 [dalej: SC]; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2012, s. 48-78, nr 1.

[2] Franciszek, List apostolski motu proprio *Magnum principium* zmieniający kan. 838 Kodeksu Prawa Kanonicznego (03.09.2017), „Anamnesis” 24 (2018), nr 1, s. 7-9 [dalej: MP].

z ich prawem do świadomego i aktywnego uczestniczenia w celebracjach liturgicznych" (MP, s. 7).

Wypełnieniem postulatów soborowych co do należytego wykonania norm prawnych zawartych w soborowej konstytucji o liturgii [Lessi-Ariosto 2017, 94; Francis 2017, 484], było opublikowanie przez papieża Franciszka 3 września 2017 r. listu apostolskiego *Magnum principium*, w którym do tytułowej wielkiej zasady prawodawca zaliczył normę, że modlitwa liturgiczna ma być zrozumiała dla ludzi (MP, s. 7). Dlatego w niniejszym opracowaniu autor postawił sobie za cel, po pierwsze przedstawić przesłanki, które skłoniły papieża Franciszka do koniecznej jego zdaniem zmiany treści kan. 838 Kodeksu Prawa Kanonicznego[3], a następnie zaprezentować zakres wprowadzonych zmian. W ramach przedłożenia nie zabraknie uchwycenia różnicy pomiędzy terminem *recognitio*, a użytym w zmienionej normie prawnej pojęciem *confirmatio* (kan. 838 § 3 KPK/83), co w konsekwencji ma istotne znaczenie dla czynności legislacyjnych w odniesieniu do publicznego kultu Bożego.

1. PRZESŁANKI DO OPUBLIKOWANIA *MAGNUM PRINCIPIUM*

Niektóre kwestie w Kościele muszą podlegać wyłącznej władzy Stolicy Apostolskiej. Tak jest *in genere* w przypadku liturgii, która tylko wówczas pozostaje kultem publicznym, jeśli sprawowana jest „przez osoby prawnie do tego wyznaczone i z zastosowaniem aktów zatwierdzonych przez władzę kościelną" (kan. 834 § 2 KPK/83) [Krzywda 2011a, 15-16]. Jednocześnie – na co zwrócił uwagę papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium*, nawiązując tym samym do dzieła odnowy *Vaticanum II* – nie można zgodzić się na nadmierną centralizację, gdyż ona zamiast ułatwiać, w konsekwencji komplikuje życie Kościoła oraz ogranicza jego dynamizm misyjny. Dlatego „Sobór Watykański II stwierdził, że w sposób analogiczny do Kościołów patriarchalnych, Konferencje Biskupów mogą dziś wnieść wieloraki i owocny wkład do konkretnego urzeczywistnienia się poczucia kolegial-

[3] *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

ności”[4]. W tym duchu należy postrzegać nowelizację związaną z treścią kan. 838 § 1-4 KPK/83 [Bergin 2017, 603].

Czynności liturgiczne są publicznym kultem Kościoła, zatem powinny być regulowane jedynie przez władze kościelne. Inne rozwiązanie nie gwarantowałoby ani zachowania ważności sakramentów, ani zgodności tekstów liturgicznych z wiarą Kościoła. Odpowiednia władza w oparciu o prawo Boże od początku podporządkowywała liturgię ustawom kościelnym (SC 22 § 1). Prawo liturgiczne zaś stanowione jest z uwzględnieniem mentalności i tradycji poszczególnych narodów (SC 37-39). Te normy określone w konstytucji soborowej *Sacrosanctum Concilium* zostały w sposób wierny przeniesione do KPK/83. Tym samym prawodawca potwierdził tradycyjną naukę Kościoła, że „kierowanie świętą liturgią należy w sposób wyłączny do władzy kościelnej, którą jest Stolica Apostolska oraz, zgodnie z prawem, biskup diecezjalny” (kan. 838 § 1 KPK/83). Obok prerogatyw udzielonych najwyższej władzy kościelnej, prawodawca przyznał również szczególne uprawnienia w dziedzinie liturgii biskupowi diecezjalnemu. On został upoważniony, aby w Kościele mu powierzonym, w ramach przysługującej kompetencji, mógł wydawać w sprawach liturgicznych normy, które mają obowiązywać wszystkich (kan. 838 § 4 KPK/83) [Tejero 2011, 646-47; Krzywda 2011b, 21].

Powyższe normy zostały w oparciu o konstytucję *Sacrosanctum Concilium* ubogacone o prerogatywy udzielone lokalnym konferencjom biskupów (kan. 838 § 2-3 KPK/83) [Krzywda 2011b, 21]. Analiza posoborowych dokumentów Kościoła w dziedzinie liturgii świadczy o tym, że zakres kompetencyjny tych ostatnich gremiów nie zawsze był postrzegany jednorodnie. Ponadto sposób funkcjonowania Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w ostatnich latach pozwalał przypuszczać, że w Kościele panuje atmosfera niepewności co do słuszności i ważności reformy liturgicznej zapoczątkowanej przez Sobór Watykański II. Instrukcja *Liturgiam authenticam* z 2001 r., będąca niejednokrotnie kością niezgody pomiędzy Stolicą Apostolską a konferencjami biskupów, jak również centralizacja procesu tłumaczenia tekstów liturgicznych, do której zmierzali poszczególni prefekci Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów wy-

[4] Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium* o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie (24.11.2013), TUM, Wrocław 2014, nr 32.

musiły podjęcie radykalnych działań ze strony papieża Franciszka [Francis 2017, 484-85; Giraudo 2017, 317].

Opublikowanie listu apostolskiego motu proprio *Magnum principium*, na mocy którego zmieniono brzmienie – rozmijających się z postanowieniami *Vaticanum II* – § 2 i § 3 kan. 838 KPK/83, nie było aktem gwałtownym ze strony Stolicy Apostolskiej. Zostało poprzedzone pracami specjalnej komisji powołanej w grudniu 2016 r. przez papieża Franciszka w celu przeglądu wydanej 28 marca 2001 r. instrukcji *Liturgiam authenticam*, wskazującej na procedurę tłumaczenia tekstów liturgicznych oraz określenia faktycznego poziomu decentralizacji, jaki w tej materii powinien być zachowany w Kościele. Papieska komisja składała się z biskupów pochodzących ze wszystkich kontynentów, których w pracach wspierali konsultorzy. Na jej czele stanął abp Arthur Roche – ówczesny sekretarz, a obecnie prefekt Dykasterii ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Ten urzędnik watykański już w 2014 r. w liście skierowanym do Konferencji Biskupów Katolickich w Kanadzie zauważył, że w okresie posoborowym wprowadzona została zmiana, która obecnie wskazuje na odległość od siebie dwóch dokumentów: *Comme le prevoit* z 1969 r. oraz *Liturgiam authenticam* z 2001 r. Ten pierwszy regulował proces przygotowania ksiąg liturgicznych w duchu Soboru Watykańskiego II, opierając się na zasadzie dynamicznej lub funkcjonalnej równoważności w tłumaczeniu. Natomiast w instrukcji *Liturgiam authenticam* zerwano z nią, gdyż – według krytyków – sprzyjała protestantyzacji liturgii, toteż z tego powodu została zastąpiona zasadą formalnej równoważności[5].

Po przeprowadzeniu przez powyższą komisję rewizji dotychczasowych norm w zakresie prawa liturgicznego papież Franciszek pod koniec sierpnia 2017 r. spotkał się z uczestnikami włoskiego Krajowego Tygodnia Liturgicznego. Wówczas w przemówieniu do obecnych tam osób przypominał, że ani reforma liturgiczna, ani Sobór Watykański II nie pojawiły się nieoczekiwanie. Były przygotowywane przez dłuższy czas. A postanowienia wpisane do *Sacrosanctum Concilium* stały się owocem dialogu pomiędzy ruchem liturgicznym a papieżami XX w. Wobec tego potwierdził, że

[5] Zob. http://www.unavox.it/ArtDiversi/_DIV1901Commissione_liturgica_bugninian.html [dostęp: 18.05.2022]; *Papież powołał komisję do zbadania instrukcji Liturgiam authenticam i decentralizacji Kościoła*, http://www.pch24.pl/papiez-powolal-komisje-do-zbadania-instrukcji-liturgiam-authenticam-i-decentralizacji-kosciola,49182,i.html#ixzz6NfgbjLPt [dostęp: 18.05.2022].

reforma liturgiczna zapoczątkowana przez *Vaticanum II* jest nieodwracalna, a zatem ma być kontynuowana w duchu tego Soboru. Po wyrażonej w taki oto sposób deklaracji, 3 września 2017 r. wydał list apostolski motu proprio *Magnum principium*, na mocy którego dostosował brzmienie kan. 838 § 2-3 KPK/83 do koncepcji prawnej zarysowanej na Soborze Watykańskim II [Francis 2017, 485][6].

Przedmiotowej modyfikacji prawnej przyświecały trzy dążenia. Po pierwsze, miała ona na celu bardziej udane określenie roli Stolicy Apostolskiej i lokalnych konferencji biskupów w materii liturgicznej. Po drugie, zakładała wzmocnienie dialogu pomiędzy Stolicą Apostolską a lokalną konferencją biskupów. Te dwa podmioty nie mogą przecież podważać nawzajem swoich kompetencji, ale wzajemnie się uzupełniać. W końcu współpraca w ramach tłumaczenia ksiąg krajowych nada właściwy charakter przystosowanej modlitwy liturgicznej, a cała reforma będzie jeszcze lepiej służyła ludowi Bożemu [Roche 2017, 47; Bergin 2017, 603; Francis 2017, 487; Incitti 2017, 114-17].

Wprowadzone zmiany w treści kan. 838 KPK/83 wiązały się z koniecznością dostosowania art. 64 § 3 konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*, jak również tych przepisów, które bezpośrednio odnoszą się do przygotowania przedmiotowych tłumaczeń[7]. Nowe przedmiotowe normy kompetencyjne zostały uwzględnione w art. 89 § 3 konstytucji apostolskiej *Praedicate Evangelium*[8]. Skorygowania wymagały niektóre numery *Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego* i wprowadzeń do ksiąg liturgicznych. Także sama instrukcja *Liturgiam authenticam*, w której jest mowa o procedurze związanej z *recognitio*, jest odtąd intepretowana w świetle nowego sformułowania kan. 838 § 2 KPK/83. Aby w praktyce mogła zostać wprowadzona zasada dialogu pomiędzy Stolicą Apostolską i lokalnymi konferencjami biskupów, jak również w celu ułatwienia tym drugim reali-

[6] Franciszek, *Przemówienie do uczestników włoskiego 68. Krajowego Tygodnia Liturgicznego* (24.08.2017), „Anamnesis" 24 (2018), nr 1, s. 9-11.

[7] Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Pastor bonus* o Kurii Rzymskiej (28.06.1988), w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. P. Majer, Wolters Kluwer, Kraków 2011, s. 1397-465, art. 64 § 3.

[8] Francesco, Costituzione apostolica sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa nel mondo *Praedicate Evangelium* (19.03.2022) [dalej: PE], https://www.vatican.va/content/francesco/it/apost_constitutions/documents/20220319-costituzione-ap-praedicate-evangelium.html [dostęp: 18.05.2022], art. 89 § 3.

zacji ich własnych zadań, został odpowiednio dostosowany Regulamin (*Regolamento*) Dykasterii ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów [Roche 2017, 48]. Ponadto w celu skorygowania przeciwnych przepisów zawartych w dokumentach Kościoła i księgach liturgicznych, a stojących w opozycji do obowiązującego kan. 838 KPK/83, dnia 22 października 2021 r. został opublikowany dekret *Postquam Summus Pontifex*, w który szczegółowo uregulowano normy, procedury i obowiązki wypływające ze znowelizowanego prawa[9].

2. KONTROWERSJE WOBEC TREŚCI KAN. 838 § 1-4 KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Kan. 838 § 1-4 KPK/83 ma swoje źródło w art. 36 § 3-4, 40, 63 konstytucji soborowej *Sacrosanctum Concilium* oraz w art. IX listu apostolskiego motu proprio *Sacram liturgiam*. Jest to bardzo istotne wskazanie w kontekście analizy przebiegu prac nad ostateczną redakcją przedmiotowej normy kanonicznej. W art. 36 § 3 *Sacrosanctum Concilium* jest mowa, że decyzja odnośnie do języka liturgicznego „musi być zatwierdzona przez Stolicę Apostolską" (*actis ab Apostolica Sede probatis seu confirmatis*). Podobnie wyraził się prawodawca w pierwotnej wersji art. IX *Sacram liturgiam*, gdzie wskazał w przedmiotowym zagadnieniu na konieczność potwierdzenia dokumentów lokalnej konferencji biskupów przez Stolicę Apostolską (*ab Apostolica Sede esse rite probanda seu confirmanda*). Intencją Soboru Watykańskiego II było, aby w stosunku do tłumaczenia ksiąg liturgicznych na języki narodowe zastosować *confirmatio*, tymczasem w KPK/83 uznano, że ta czynność ma podlegać procedurze *recognitio* (MP, s. 8) [Frank 2018, 25-27][10].

[9] Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Decretum *Postquam Summus Pontifex* ad dispositiones can. 838 codicis iuris canonici efficiendas (22.10.2021), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20211022_decreto-can838-cdc_la.html [dostęp: 18.05.2022].

[10] Ponadto szczegóły związane ze zmianami na etapie procesu legislacyjnego przestawiają poszczególne schematy: Schemat z 1977 (Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum libri IV. De ecclesiae munere sanctificandi. Pars II. De locis et temporibus sacris deque cultu divino*, Typis Polyglottis Vaticanis 1977, Sectio III. De cultu divino, can. 51); Schemat z 1980 (Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema codicis iuris canonici iuxta animadversions*

Tekst kan. 51 ze schematu z 1977 r. został opracowany na podstawie konstytucji *Sacrosanctum Concilium* (SC 22). Następnie podczas posiedzenia zespołu konsultorów dnia 29 stycznia 1980 r. zaproponowano lepsze określenie kompetencji zarówno konferencji biskupów, jak i samych biskupów diecezjalnych, w zakresie regulacji (*ordinatio*) świętej liturgii. Owocem tych prac jest tekst schematu z 1980 r. Podczas przywołanej sesji podjęto również kwestię, czy pozostawić jako obowiązujący termin *approbare*, czy też może lepiej zastąpić go pojęciem *recognoscere*. Ostatecznie postanowiono, że jakkolwiek w najnowszych dokumentach Stolicy Apostolskiej powszechnie używa się wyrażenia *recognoscere seu approbare*, to jednak w celu wyeliminowania wszelkich wątpliwości należy pozostać w użyciu termin *approbare* [Frank 2018, 28][11].

Po raz ostatni analizowana norma kanoniczna została przedyskutowana podczas posiedzenia zespołu konsultorów w 1981 r. Wtedy zastąpiono *approbare* pojęciem *recognoscere*. Zmianę tę w ocenie konsultorów należało wprowadzić ze względu na jednolitość terminologiczną w odniesieniu do obecnego kan. 455 KPK/83. Ponadto uznano, że użycie pojęcia *recognoscere* w żaden sposób nie zmieni znaczenia prawnego tej normy. *Recognitio* – w ocenie konsultorów – podobnie, jak *approbatio* czy *confirmatio* ma oznaczać w konkretnym przypadku akt władzy wyższej, który upoważnia z kolei do promulgacji przepisów ustanowionych przez władzę niższego rzędu. *Recognitio* nie jest zatem zwykłą formalnością, ale bezwzględnie koniecznym aktem władzy rządzenia. Oznacza to, że w przypadku pominięcia tej procedury – jeśli jest ona prawnie wymagana – akt niższego rzędu nie będzie miał żadnej wartości. Mimo powyższego wyjaśnienia czterech ojców Komisji zaproponowało zastąpienie w § 3 tego *Schematu* określenia *praevia approbatione Sanctae Sedis* przez *praevia confirmatione Sanctae*

S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque eeclesiasticarum necnon Superiorum Institutorum vitae consecratae recognitum, E Civitate Vaticana 1980, s. 188-89); Schemat z 1982 (Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Codex iuris canonici. Schema novissimum post consultationem S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque eeclesiasticarum necnon Superiorum Institutorum vitae consecratae recognitum, iuxta placita Paturm Commissionis deinde emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, E Civitate Vaticana 1982, s. 155).

[11] Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Coetus studiorum «De Locis et de Temporibus sacris deque Cultu divino»*, „Communicationes" 12 (1980), s. 319-87.

Sedis. Tak się jednak niestety nie stało. Zmiana została wprowadzona, co sprawiło, że zdefiniowane w ostatecznej formie § 2 oraz § 3 kan. 838 KPK/83 pozostawały w sprzeczności do art. 22 § 2 i art. 36 § 3-4 *Sacrosanctum Concilium*, jak również art. IX *Sacram liturgiam* [Frank 2018, 28-29][12].

Sprzeciw wobec utrzymania *approbatio* lub wprowadzenia do treści normy kanonicznej *confirmatio* został odrzucony przez sekretariat Komisji w taki oto sposób, że po pierwsze, słowa *recognitio*, *approbatio*, *confirmatio* są równoważne. Po drugie, użycie innych słów w odniesieniu do tej samej czynności powodowałoby zamieszanie w rozumieniu przepisów prawa. Po trzecie, słowo *recognoscere* (*actis recognitis*) zostało już w prawie ujednolicone oraz ujęte w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. (kan. 250 § 4)[13]. W końcu po czwarte, stosowanie nowych terminów *approbatio seu confirmatio* z racji nieposiadania przez nich przeszłości prawnej, wprowadziłoby zamieszanie na gruncie kanonistyki [Frank 2018, 29].

Innego zdania są natomiast G. Incitti oraz E. Frank – zwolennicy zmodyfikowanego przez papieża Franciszka ustawodawstwa, którzy zgodnie przyznają, że papieska komisja zajmująca się rewizją Kodeksu Prawa Kanonicznego zignorowała problemy podjęte podczas Soboru Watykańskiego II, odnoszące się do terminologii związanej z publikowaniem tekstów liturgicznych. Trudno przywołanym powyżej autorom zgodzić się z twierdzeniem, jakoby terminy *recognitio*, *approbatio*, *confirmatio* w rzeczywistości były równoważne. Procedura związana z *recognitio*, o którym mowa w kan. 455 KPK/83 jest odmienna w stosunku do czynności związanych z tłumaczeniem tekstów liturgicznych. W kan. 455 KPK/83 jest mowa o tworzeniu przez miejscową konferencję biskupów nowego prawa. Natomiast w przypadku przygotowania tekstów liturgicznych problem dotyczy jedynie tłumaczenia przepisów już ogłoszonych. W procesie przygotowania krajowej księgi liturgicznej nie ma mowy o nowym prawie, ale dostosowaniu przepisów już obecnych. Dlatego zasadny wydawał się postulat zastąpienia w tej materii treści kan. 838 KPK/83 opublikowanego w KPK/83 nowym

[12] Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Relatio complectens synthesim animadversionum ab Em.mis atque Exc.mis Patribus Commissionis ad novissimum Schema Codicis Iuris Canonici exhibitarum, cum responsionibus a Secretaria et Consultoribus datis, Liber IV – De Ecclesiae munere sanctificandi*, „Communicationes" 15 (1983), s. 170-253.

[13] *Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (25.01.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej: KPK/17].

brzmieniem, wprowadzonym do kanonistyki na mocy listu apostolskiego motu proprio *Magnum principium* [Incitti 2017, 132; Frank 2018, 30].

3. *STATUS QUO* KAN. 838 § 1 ORAZ § 4 KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Analiza porównawcza KPK/83 i listu apostolskiego motu proprio *Magnum principium* prowadzi do wniosku, że prawodawca kościelny pozostawił bez zmian § 1 oraz § 4 kan. 838 KPK/83 [Incitti 2017, 118; Foster 2018, 83]. Z nich wynika, że kult liturgiczny zachowuje charakter publiczny, jeśli jest regulowany jedynie przez odpowiednią władzę kościelną. „Inne rozwiązanie nie gwarantuje zachowania ważności sakramentów ani zgodności tekstów liturgicznych z wiarą Kościoła" [Tejero 2011, 646]. Dlatego nie mogą mieć wpływu na określenie tego, co stanowi publiczny kult Boży, czy to subiektywne odczucia poszczególnych ludzi – nawet, jeśli byliby oni kapłanami, czy też – tym bardziej – jakiekolwiek ustawodawstwo cywilne [Krzywda 2011b, 21; Consorti 2017, 141-42; Foster 2018, 82].

Kompetencje legislacyjne w sprawach liturgicznych – jak wynika z kan. 838 § 1 KPK/83 – należą wyłącznie do odpowiedniej władzy kościelnej. Jest nią po pierwsze Stolica Apostolska. Jej uprawnienia w przedmiocie ksiąg liturgicznych oraz czuwanie nad zachowywaniem norm w tej materii, wydają się być oczywiste. Organem szczególnie odpowiedzialnym za kwestie prawa liturgicznego na poziomie najwyższej władzy w Kościele jest Dykasteria ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (PE 88-97). To ona wydaje przede wszystkim dokumenty liturgiczne mające walor obowiązywalności w Kościele powszechnym. Nie jest to oczywiście jedyna dykasteria rzymska promulgująca przedmiotowe prawo. Eloy Tejero w komentarzu do kan. 838 KPK/83 wspomniał ponadto inne urzędy i wydawane przez nie w historii dokumenty, ważne z punktu widzenia prawa liturgicznego. Jako przykład za tym autorem można podać: Kongregację ds. Seminariów i Uniwersytetów z instrukcją *Doctrina et exemplo* z 25 grudnia 1965 r., Kongregację ds. Duchowieństwa z okólnikiem *Opera artis* z 11 kwietnia 1971 r., Kongregację ds. Nauczania Katolickiego z instrukcją *Ecclesiam futurorum* z 3 czerwca 1979 r. oraz Kongregacją ds. Duchowieństwa i inne z instrukcją *Ecclesiae de mysterio* z 15 sierpnia 1997 r. [Tejero 2011, 647].

Obok Stolicy Apostolskiej kierowanie świętą liturgią należy także, zgodnie z prawem, do biskupa diecezjalnego. W Kościele mu powierzonym, w ramach przysługującej kompetencji, może wydawać normy odnoszące się do spraw liturgicznych, które obowiązują wszystkich (kan. 838 § 4 KPK/ 83). Publikowane przez biskupa diecezjalnego ustawy mają – stosownie do kan. 8 § 2 KPK/83 – charakter partykularny. Obowiązują one osoby jemu podlegające. Jak wskazano w konstytucji liturgicznej *Sacrosanctum Concilium*, biskup diecezjalny jest arcykapłanem swojej owczarni (SC 41-46). Sprawuje szczególny urząd w zakresie dbałości o zachowanie norm prawa liturgicznego. Jako pasterz własny powierzonej mu diecezji powinien mieć staranie o jedność całej wspólnoty wierzących, troszcząc się tym samym o przestrzeganie na terenie swojego Kościoła partykularnego wszystkich ustaw kościelnych (kan. 392 § 1 KPK/83). Jak wynika z kan. 392 § 2 KPK/83, do szczególnych zadań biskupa diecezjalnego w materii liturgicznej należy czuwanie, aby do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia w zakresie posługi słowa, sprawowania sakramentów, kultu Boga i świętych (kan. 392 § 2 KPK/83) [Tejero 2011, 648; Krzywda 2011b, 21; Consorti 2017, 142; Foster 2018, 83].

4. MODYFIKACJE WPROWADZONE DO TREŚCI KAN. 838 § 2-3 KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Prawo kierowania (*moderatio*) sprawami liturgii – zgodnie z postanowieniem Soboru Watykańskiego II – należy wyłącznie do odpowiedniej władzy kościelnej, jaką jest Stolica Apostolska i, zgodnie z prawem, biskup (SC 22 § 1). Jednak w przewidzianym przez ustawodawcę zakresie owo *moderatio* – rozumiane nie tylko jako uprawnienia władzy wykonawczej, ale także w ustalonym zakresie traktowane jako prerogatywy władzy ustawodawczej – odnosi się w określonych przypadkach także do konferencji biskupów (SC 22 § 2). Istotna jest w tym miejscu niniejsza uwaga, która nakazuje pamiętać, że normy wpisane do konstytucji *Sacrosanctum Concilium*, a odnoszące się do krajowych konferencji biskupów, były odczytywane jako wzmocnienie roli ustawodawczej tych gremiów. Sobór Watykański II docenił bowiem powołane gdzieniegdzie na podstawie *lex specialis* i funkcjonujące lokalne konferencje biskupów do tego stopnia, że uczynił je podmiotami stanowienia prawa (SC 22 § 2) [Consorti 2017, 142].

W liście apostolskim motu proprio *Magnum principium* wprowadzone zmiany uwzględniły § 2 oraz § 3 kan. 838 KPK/83, odnoszące się do wzajemnych kompetencji najwyższej władzy kościelnej i ustanowionych zgodnie z prawem konferencji biskupów. Jest to widoczne, gdy zostanie zestawiony tekst dotychczasowego (KPK/83) i zmodyfikowanego (MP) kan. 838 w tłumaczeniu łacińskim i polskim (MP, s. 5-8) [Frank 2017, 17; Foster 2018, 83].

KPK/83		***Magnum principium***	
§ 2. Apostolicae Sedis est sacram liturgiam Ecclesiae universae ordinare, libros liturgicos edere, ***eorumque versiones in linguas vernaculas*** *recognoscere, necnon advigilare ut ordinationes liturgicae ubique fideliter observentur.*	*§ 2. Do Stolicy Apostolskiej należy kierowanie liturgią w całym Kościele, wydawanie ksiąg liturgicznych i* ***potwierdzanie ich przekładu na języki narodowe****, a także czuwanie nad tym, by zarządzenia liturgiczne były wszędzie wiernie przestrzegane.*	*§ 2. Apostolicae Sedis est sacram liturgiam Ecclesiae universae ordinare, libros liturgicos edere,* ***aptationes, ad normam iuris a Conferentia Episcoporum approbatas****, recognoscere, necnon advigilare ut ordinationes liturgicae ubique fideliter observentur.*	*§ 2. Do Stolicy Apostolskiej należy kierowanie liturgią w całym Kościele, wydawanie ksiąg liturgicznych,* ***sprawdzenie adaptacji zatwierdzonych zgodnie z przepisami przez konferencję biskupów****, a także czuwanie nad tym, by zarządzenia liturgiczne były wszędzie wiernie przestrzegane.*
§ 3. Ad Episcoporum conferentias spectat versiones librorum liturgicorum in linguas vernaculas, convenienter intra limites ***in ipsis libris liturgicis definitos aptatas, parare, easque edere, praevia recognitione Sanctae Sedis****.*	*§ 3. Do Konferencji Episkopatu należy przygotowywanie tłumaczeń ksiąg liturgicznych na języki narodowe, po dokonaniu odpowiednich przystosowań w granicach określonych* ***w samych księgach liturgicznych oraz ich wydawanie, po sprawdzeniu przez Stolicę Świętą****.*	*§ 3. Ad Episcoporum Conferentias spectat versiones librorum liturgicorum in linguas vernaculas* ***fideliter et*** *convenienter intra limites* ***definitos accommodatas parare et approbare atque libros liturgicos, pro regionibus ad quas pertinent, post confirmationem Apostolicae Sedis, edere****.*	*§ 3. Do konferencji biskupów należy* ***wierne*** *przygotowywanie tłumaczeń ksiąg liturgicznych na języki narodowe, po dokonaniu odpowiednich akomodacji w określonych granicach,* ***zatwierdzanie oraz wydawanie ksiąg liturgicznych dla regionów, których dotyczą, po potwierdzeniu przez Stolicę Świętą****.*

Zmiany wprowadzone w przywołanych powyżej paragrafach J.J.M. Foster określił mianem merytorycznych i proceduralnych (*substantial and procedural*) [Foster 2018, 84]. Merytoryczne odzwierciedlają bowiem przedmiot interwencji Stolicy Apostolskiej. W przypadku § 2 znajduje się odniesienie do adaptacji zatwierdzonych zgodnie z prawem przez konferencję biskupów, wymagających *recognitio* najwyższej władzy kościelnej (kan. 838 § 2 KPK/83). Natomiast w przypadku § 3 mowa jest o zatwierdzeniu przez lokalne konferencje biskupów wiernych tłumaczeń ksiąg liturgicznych, dostosowanych uprzednio do regionów, których dotyczą (kan. 838 § 3 KPK/83). Ponadto wzmianka o akomodacjach została przeniesiona z § 3 do § 2, zaś wzmianka o tłumaczeniach z § 2 do § 3. W odniesieniu natomiast do zmian proceduralnych należy zwrócić uwagę na rodzaj interwencji Stolicy Apostolskiej w stosunku do przedmiotowego zagadnienia. W § 3 – zastępując *recognitio* – wprowadzono w odniesieniu do ksiąg liturgicznych ze strony Stolicy Apostolskiej procedurę *confirmatio*, której podlegać mają wierne tłumaczenia zatwierdzone przez konferencję biskupów. Natomiast w § 2 nie wprowadzono żadnych zmian technicznych odnoszących się do charakteru interwencji Stolicy Apostolskiej, zatem *recognitio* – co wydaje się logiczne – pozostało nadal formą interwencji najwyższej władzy kościelnej wobec adaptacji definiowanych przez lokalne konferencje biskupów [Foster 2018, 84; Barba 2017, 206].

Na podstawie listu apostolskiego motu proprio *Magnum principium* w kan. 838 § 2 KPK/83 wyeliminowano najpierw sformułowanie *eorumque versiones in linguas vernaculas* i zastąpiono je stwierdzeniem *aptationes, ad normam iuris a Conferentia Episcoporum approbatas*, ponieważ *versiones*, czyli kwestia przekładu stała się w nowym brzmieniu normy prawnej przedmiotem § 3. Oznacza to, że odpowiedzialności Stolicy Apostolskiej na poziomie *recognitio*, nie podlegają już tłumaczenia, a tylko adaptacje (*aptationes*). Jest to zatem pierwsza istotna zmiana zaproponowana przez prawodawcę, który odpowiedzialność Stolicy Apostolskiej w zakresie *recognitio* przeniósł z tłumaczeń (*versiones*) na adaptacje (*aptationes*) [Barba 2017, 216-19].

Sformułowany na nowo kan. 838 § 2 KPK/83 ma swoje źródło po pierwsze w kan. 1257 KPK/17, w którym prawodawca założył, że *unius Apostolicae Sedis est tum sacram ordinare liturgiam, tum liturgicos approbare libros* (kan. 1257 KPK/17). A po drugie w art. 21 instrukcji *Inter oecumenici*, opublikowanej przez Świętą Kongregację Obrzędów dnia 26 wrze-

śnia 1964 r.[14] O ile w Kodeksie pio-benedyktyńskim prawodawca ograniczył się do sformułowania *zatwierdzanie* (*approbare*), o tyle w instrukcji zaznaczył już jednoznacznie, że Stolicy Apostolskiej przysługuje *zatwierdzanie czyli potwierdzanie* (*probare seu confirmare*) akt i postanowień władzy terytorialnej. Zatem wprowadzony do KPK/83 czasownik *recognoscere* w kan. 838 § 2 KPK/83 wyraźnie wskazuje na *probare seu confirmare* z art. 21 instrukcji *Inter oecumenici*. Nie dziwi więc fakt, że wyrażenie *probare seu confirmare* od początku było bardziej pożądane przez Liturgiczną Komisję Przygotowawczą Soboru Watykańskiego II i jako takie też stało się normą obowiązującą w soborowej konstytucji liturgicznej: *actis ab Apostolica Sede probatis seu confirmatis* (SC 36 § 3) [Barba 2017, 219-20].

Prawodawca w kan. 838 § 3 KPK/83 postanowił, że *recognitio* Stolicy Apostolskiej było obligatoryjne dla przygotowanych przez miejscowe konferencje biskupów tłumaczeń ksiąg liturgicznych na języki narodowe. Ta norma odbiegała niestety od zapisów z soborowej konstytucji liturgicznej, w której przewidziano, że procedura *recognitio* miała obejmować tylko adaptacje wprowadzone i zatwierdzone przez konferencje biskupów, natomiast przetłumaczone teksty wymagały jedynie *confirmatio* najwyższej władzy w Kościele (SC 39-40). Dlatego w nowym brzmieniu analizowanej normy prawnej, umieszczonej w kan. 838 § 2 KPK/83, pojawiło się stwierdzenie: „Do Stolicy Apostolskiej należy […] sprawdzenie [recognoscere] adaptacji zatwierdzonych zgodnie z przepisami przez konferencję biskupów". Jakkolwiek Stolica Apostolska – formułując tę normę prawną – zgadza się na poszerzenie kompetencji miejscowych konferencji biskupów, a tym samym oczekuje powrotu do założeń konstytucji *Sacrosanctum Concilium*, to jednak wyznacza w sposób radykalny granicę ich uprawnień oraz uznaje, że nadal wszystkie adaptacje, czy te przewidziane w wydaniu wzorcowym danej księgi liturgicznej, czy też zaproponowane przez konferencje biskupów, będą musiały uzyskać *recognitio* najwyższej władzy kościelnej [Foster 2018, 90-91; Consorti 2017, 145].

Z art. 39 konstytucji liturgicznej *Sacrosanctum Concilium* wynikało, że – jeśli przygotowanie nowych ksiąg liturgicznych mieściło się w granicach ustalonych przez ich wydania wzorcowe – nie była konieczna interwencja Stolicy Apostolskiej na poziomie *recognitio* (SC 22 § 2). Wiązało się to

[14] Sacra Congregatio Rituum, Instructio *Inter oecumenici* ad exsecutionem Constitutionis de sacra Liturgia recte ordinandam (26.09.1964), AAS 56 (1964), s. 877-900, nr 21.

z wyraźnym zaznaczeniem w *editio typica* poszczególnych rytuałów, jakie adaptacje są możliwe i dopuszczalne na terytorium lokalnych konferencji biskupów. Jednak przy pracach nad kan. 838 § 1-4 KPK/83 prawodawca posłużył się art. 63b konstytucji *Sacrosanctum Concilium*, który z kolei zakładał uznanie (*recognitio*) ksiąg liturgicznych ze strony Stolicy Apostolskiej w sytuacjach, gdy wprowadzono do tekstów i obrzędów adaptacje uwzględniające miejscowe potrzeby. Tak oto w miejsce postulowanego przez Sobór Watykański II *confirmatio* została wprowadzona procedura *recognitio*. W ocenie J.J.M Fostera dokonało się to z dwóch powodów. Po pierwsze dlatego, że po *Vaticanum II* konferencje biskupów przysyłały do Stolicy Apostolskiej księgi liturgiczne wraz adaptacjami. To oczywiście wymagało *recognitio* ze strony najwyższej władzy kościelnej. Jednocześnie przesyłano te księgi przetłumaczone na języki narodowe, do czego wystarczyło *confirmatio*. Jednak z czasem różnica ta zupełnie się zatarła i w konsekwencji procedura *confirmatio* stała się nieobecna. Natomiast po drugie, większym uznaniem w oczach urzędników Kurii Rzymskiej cieszył się art. 63b aniżeli art. 39 z *Sacrosanctum Concilium*, gdyż pochylający się nad prawem liturgicznym w Stolicy Apostolskiej nie wyobrażali sobie, że lokalne konferencje biskupów mogę w tak wielkim zakresie odpowiadać za tłumaczenia ksiąg liturgicznych. W tym przypadku zwyciężyła koncepcja scentralizowanej roli Kościoła w kierowaniu sprawami świętej liturgii. Nie pomogły nawet listy protestacyjne kardynałów i biskupów, które po ogłoszeniu KPK/83 spływały do Rzymu, choć powszechnie było wiadome, że postanowienia Soboru Watykańskiego II były zupełnie inne [Foster 2018, 90].

Wobec powyższych ustaleń modyfikacja kan. 838 § 3 KPK/83 – jak się wydaje konieczna – została odniesiona do tłumaczeń (*versiones*) tekstów liturgicznych. Sformułowany na nowo § 3 lepiej określa, że przygotowane tłumaczenia powinny być wykonane w sposób wierny (*fideliter*) oraz muszą być wpierw zatwierdzone (*approbare*) przez konferencje biskupów. Tak przygotowane tłumaczenia, po otrzymaniu potwierdzenia (*confirmatio*) przez Stolicę Apostolską, mogą być następnie publikowane jako obowiązujące księgi liturgiczne. Treść tak przyjętej normy nie jest niczym innym, jak echem art. IX listu apostolskiego motu proprio *Sacram liturgiam*, gdzie wyraźnie rozgraniczono tłumaczenia, które powinny być przygotowane i zatwierdzone (*conficiendas et approbandas esse*) przez właściwe władze terytorialne od dekretu zawierającego potwierdzenie (*probanda seu*

confirmanda), co z kolei pozostaje prerogatywą Stolicy Apostolskiej [Barba 2017, 220-21][15].

Nowa treść § 3 – biorąc pod uwagę ustawodawstwo ostatnich lat – jest niewątpliwie ukłonem ze strony Stolicy Apostolskiej w stosunku do lokalnych konferencji biskupów, aby uaktualnić stałą współpracę, opartą jeszcze bardziej na pełnym wzajemnego, czujnego i twórczego zaufania, którym powinny charakteryzować się dwustronne relacje pomiędzy konferencjami biskupów i dykasteriami Kurii Rzymskiej (MP, s. 8). Ponadto przez tak sformułowaną normę prawną wzmocnione zostało kryterium domniemania wierności w kontekście praktyki tłumaczenia tekstów liturgicznych. W praktyce *confirmatio* staje się aktem, na mocy którego Stolica Apostolska, a konkretnie Dykasteria ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, ratyfikuje teksty zatwierdzone przez konferencje biskupów, przerzucając jednocześnie na nie odpowiedzialność za wierność przygotowanych tłumaczeń. W swoistej nocie wyjaśniającej opublikowanej 9 września 2017 r. przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów zostało podkreślone, że *confirmatio* – zwykle udzielane na podstawie zaufania i pewności – zakłada wobec przedstawionych tekstów, pozytywną ocenę ich wierności i zgodności z wzorcowym tekstem łacińskim [Barba 2017, 221; Consorti 2017, 145-46][16].

Analiza § 2 oraz § 3 kan. 838 KPK/83 pozwala na precyzyjne rozgraniczenie kompetencji wymienionych w nich podmiotów prawa liturgicznego. Z § 2 wynika, że do obowiązków Stolicy Apostolskiej – a w jej imieniu zadania te sprawuje Dykasteria ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów – należy kierowanie świętą liturgią w Kościele powszechnym; wydawanie ksiąg liturgicznych w formie *editio typica*; potwierdzanie (*confirmatio*) tłumaczeń ksiąg liturgicznych na języki narodowe; sprawdzanie (*recognitio*) adaptacji liturgicznych; czuwanie, aby zarządzenia liturgiczne były wszędzie wiernie przestrzegane (kan. 838 § 2 KPK/83). Natomiast zgodnie z § 3, obowiązkiem konferencji biskupów jest wierne przygotowanie i zatwierdzanie (*approbatio*) tłumaczeń ksiąg liturgicznych na języki narodowe; dostosowanie w odpowiedni sposób ksiąg liturgicznych, uwzględniając adap-

[15] Paulus VI, Litterae apostolicae motu proprio datae *Sacram liturgiam* decernitur ut praescripta quaedam Constitutionis de Sacra Liturgia a Concilio Oecumenico Vaticano II probatae vigere incipiant (25.01.1964), AAS 56 (1964), s. 139-44, art. IX.

[16] Sacred Congregation for the Sacraments and Divine Worship, *Canon 838 in the light of Conciliar and Post Conciliar sources*, „Notitiae" 53 (2017), nr 2, s. 66-71.

tacje ustalone przez wydania wzorcowe oraz tak zwane adaptacje głębsze; wydawanie ksiąg liturgicznych dla regionów, których dotyczą, zachowując przy tym *confirmatio* Stolicy Apostolskiej (kan. 838 § 3 KPK/83) [Consorti 2017, 144; Frank 2018, 18].

Po nowelizacji § 2 *recognitio* Stolicy Apostolskiej nie jest wymagane już w odniesieniu do tłumaczeń ksiąg liturgicznych na języki narodowe, lecz do adaptacji (*aptationes*) przewidzianych w wersjach wzorcowych oraz tak zwanych głębszych adaptacji (*profundiores aptationes*), które zostały wprowadzone przez lokalną konferencję biskupów. *Recognitio* Stolicy Apostolskiej jest w tych przypadkach obligatoryjne, gdyż ma na celu troskę o zachowanie zasadniczej jedności obrządku rzymskiego [Frank 2018, 17].

Księgi liturgiczne przetłumaczone na języki narodowe w oparciu o ich wydania wzorcowe zgodnie z § 3 nie muszą już być uznawane (*recognitio*), lecz jedynie potwierdzane (*confirmatio*) przez Stolicę Apostolską. O pewnej niekonsekwencji może świadczyć fakt, że prawodawca w treści § 3 użył słowa *accommodatas* zamiast *aptationes*, gdyż akomodacje w prawie liturgicznym zasadniczo odnoszą się do modyfikacji właściwych przewodniczącemu liturgii. Tymczasem *accommodatas* w tekście łacińskim aktualnej normy prawnej został użyty celowo, aby w sposób jednoznaczny podkreślić, że prawodawcy nie chodziło o teksty nowe, czy też dodane, ale jedynie o te, które były już obecne w *editio typica* i tylko podlegały dostosowanemu tłumaczeniu na języki narodowe. Ta nowa terminologia – choć narusza przyjęty sposób posługiwania się pojęciami oraz ich interpretacji – nie bierze się znikąd. Pochodzi z *Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego*, w którym można przeczytać o konieczności używania języka dostosowanego do umysłowości wiernych danego kraju: *Sermo adhibeatur fidelibus regionis accommodatus, attamen nobilis ac litteraria qualitate præditus, firma semper manente necessitate alicuius catechesis de sensu biblico et christiano nonnullorum verborum et sententiarum* (IGMR 392). Dlatego konferencja biskupów przygotowując tłumaczenie na język narodowy, ma dokonać odpowiednich akomodacji w określonych granicach (kan. 838 § 3 KPK/83). Racje dla tak rozumianego ustawodawstwa podał papież Franciszek w liście apostolskim motu proprio *Magnum principium*, gdzie podkreślił, że modlitwa liturgiczna ma być *przystosowana do zrozumienia ludzi*, zaś przetłumaczony tekst liturgiczny w ramach samych rytów – „głosem Kościoła, który celebruje boskie tajemnice" (MP, s. 7) [Frank 2018, 18-19].

5. PRAWNE ZNACZENIE *RECOGNITIO* ORAZ *CONFIRMATIO*

Na koniec powraca istotna kwestia rozróżnienia natury prawnej dwóch pojęć: *recognitio* oraz *confirmatio*. Zmiany wprowadzone do kan. 838 KPK/83 sprawiły, że przywołane terminy zachowują swoją odrębność, tym samym wyrażając dwa różne sposoby interwencji Kurii Rzymskiej w kwestię przygotowania ksiąg liturgicznych (MP, s. 6-8) [Incitti 2017, 117-19]. Kard. Robert Sarah w artykule opublikowanym we francuskim piśmie *L'Homme Nouveaue* postulował zrównanie w sensie znaczeniowym tych pojęć [Sarah 2017], jednak szybko spotkało się to z wyraźnym sprzeciwem ze strony papieża Franciszka, który w liście do byłego prefekta Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z 15 października 2017 r. wyjaśnił, że intencją prawodawcy było uporządkowanie kompetencji Kurii Rzymskiej i miejscowych konferencji biskupów w zakresie przygotowania ksiąg liturgicznych przez ich zróżnicowanie oraz dostosowanie do postanowień Soboru Watykańskiego II. Zatem w żadnym przypadku nie można utrzymywać, że uznanie (*recognitio*) i potwierdzenie (*confirmatio*) są określeniami synonimicznymi lub wymiennymi. Nie należy ich też postrzegać jako zamienne na poziomie odpowiedzialności Stolicy Apostolskiej [Consorti 2017, 153-54; Incitti 2017, 119; Montan 2005, 211-23][17].

Jak wynika z oficjalnego stanowiska Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych zamieszczonego w *Nocie wyjaśniającej* z 2006 r. istnieją wyraźne wskazania kodeksowe, kiedy to wniosek o uznanie (*recognitio*) jest w prawie obligatoryjny. *Recognitio* w tym sensie nie jest potwierdzeniem czy aprobatą, ani też formą *nihil obstat*. Stanowi raczej *conditio iuris* z woli najwyższego prawodawcy wymaganą *ad validitatem*. Zatem nie jest możliwe bez *recognitio* promulgowanie zgodnie z prawem dekretów, ponieważ pozbawione tego uznania nie miałyby mocy obowiązującej. *Recognitio* stanowi *conditio sine qua non* złożonego aktu promulgacji dekretu ogólnego konferencji biskupów [Arrieta 2011, 400; Consorti 2017, 148; Frank 2018, 20-21][18].

[17] Francesco, *Lettera al S.E.R. Card. R. Sarah*, http://www.cultodivino.va/content/cultodivino/it/documenti/motu-proprio-/-magnum-principium---3-settembre-2017-/documentazione/lettera-del-papa-al-card--sarah--15-ottobre-2017--.html [dostęp: 18.05.2022].

[18] Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi, *Nota esplicativa La natura giuridica…*, nr III. 1-3, http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/attivita/note/natura-giuridica-e-estensione-della-recognitio-della-santa-sede.html [dostęp: 18.05.2022].

Inaczej problem *recognitio* przestawia się w odniesieniu do kan. 838 KPK/83. Chociaż na etapie rewizji prawa kanonicznego w okresie posoborowym zrezygnowano z różnicowania pojęć wyrażających interwencje Stolicy Apostolskiej, to jednak w ustawodawstwie kościelnym można wskazać na trzy różne typologie w odniesieniu do aktów publikowanych przez konferencje biskupów. Dlatego, gdy chodzi o kan. 838 KPK/83, który zachowuje swoją specyfikę liturgiczną, to wyartykułowane uprawnienia nadane konferencjom biskupów, nie mogły pozostać regulowane w taki sam sposób, jak w przypadku kan. 455 KPK/83. Wiadomo, że *recognitio* odnoszące się do tłumaczeń ksiąg liturgicznych wynikało z niewłaściwego kierunku, który wyznaczyła sobie krótko po Soborze Watykańskim II Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Stało się tak za sprawą wspomnianej dykasterii, która nie miała moralnej odwagi, aby podzielić się uprawnieniami w zakresie kierowania liturgią z gremiami zewnętrznymi, a konkretnie z lokalnymi konferencjami biskupów [Consorti 2017, 149-51].

Confirmatio natomiast to pojęcie przyjęte już w art. IX listu apostolskiego motu proprio *Sacram Liturgiam* i dotyczące tłumaczeń tekstów liturgicznych, których przygotowanie i zatwierdzenie – zgodnie z konstytucją *Sacrosanctum Concilium* (SC 36 § 4) – leży w gestii konferencji biskupów. Prawodawca w znowelizowanym kan. 838 § 3 KPK/83 wyjaśnił, że tłumaczenia te muszą być *fideliter*, to znaczy zgodne z oryginalnymi tekstami, co przewidywała w tak zasadniczy sposób instrukcja *Liturgiam authenticam*. W istocie – przypominając o prawie i poważnej odpowiedzialności za tłumaczenie powierzone konferencjom biskupów – w oparciu o list apostolski motu proprio *Magnum principium* te lokalne gremia otrzymały tym samym nakaz, aby przygotowując księgi liturgiczne, upewniły się, że „charakter każdego języka jest zachowany, w pełni i wiernie oddany sens pierwotnego tekstu" (MP, s. 8). Procedury *confirmatio* Stolicy Apostolskiej nie należy postrzegać jako alternatywnej ingerencji w proces tłumaczenia, ale widzieć w nim raczej akt autorytatywny, za pomocą którego odpowiednia dykasteria ratyfikuje aprobatę biskupów. Oczywiście zakłada to pozytywną ocenę wierności i zbieżności tekstów powstałych w odniesieniu do wydań wzorcowych, na których opiera się jedność obrządku, jak również uwzględnia zgodność tekstów o największym znaczeniu, czyli formuł sakramentalnych, modlitw eucharystycznych, modlitw przy sprawowaniu Mszy Świętej i sakramentów [Roche 2017, 47-48; Incitti 2017, 120-21; Frank 2018, 21].

Na mocy swoistego rodzaju *Noty wyjaśniającej*, opublikowanej przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *confirmatio* użyte w kan. 838 § 3 KPK/83 należy rozumieć jako miarodajny akt, poprzez który ta dykasteria ratyfikuje aprobatę biskupów, pozostawiając im odpowiedzialność za tłumaczenie. Odpowiedzialność, o której tu mowa należy rozumieć jako wierny, doktrynalny i duszpasterski *munus* konferencji biskupów. Tym samym *confirmatio*, zwykle udzielane w oparciu o zaufanie, zakłada pozytywną ocenę wierności i zgodności tekstów sporządzonych w odniesieniu do wydania wzorcowego w języku łacińskim [Consorti 2017, 152; Frank 2018, 23][19].

Przywrócenie terminu *confirmatio* w miejsce – wprowadzonego na pewnym etapie reformy posoborowej – *recognitio* miało na celu potwierdzić charakter władzy, odpowiedni dla lokalnych konferencji biskupów, które są jedynymi podmiotami właściwymi w kwestiach tłumaczenia i dostosowania tekstów liturgicznych. Wszystkie zatem księgi liturgiczne przygotowane i zatwierdzone przez konferencję biskupów danego terytorium są obdarzone mocą normatywną, która czeka na zatwierdzenie przez Stolicę Apostolską wyłącznie w celu ich promulgacji i publikacji. Nowelizacja kan. 838 KPK/83 dokonana w 2017 r. potwierdziła tylko właściwe konferencjom biskupów uprawnienie w zakresie prawa liturgicznego, utracone na etapie reform posoborowych oraz jest wyrazem realizacji szerszego planu przywrócenia liturgii jej komunikacyjnej funkcji w ramach przekazywania orędzia zbawienia [Consorti 2017, 152].

WNIOSKI *DE LEGE LATA* ORAZ *DE LEGE FERENDA*

1. Modyfikacje wprowadzone do KPK/83 na podstawie listu apostolskiego motu proprio *Magnum principium* wynikały z trzech powodów: miały na celu w sposób bardziej czytelny określić rolę Stolicy Apostolskiej i poszczególnych konferencji biskupów w materii liturgicznej; zakładały wzmocnienie koniecznego i owocnego dialogu, na mocy którego należy dochodzić do wypracowania najlepszych rozwiązań w odniesieniu do prawa liturgicznego; miały przyczynić się do zachowania właściwego charakteru

[19] Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Il can. 838 alla luce di fonti conciliari e postconciliari*, „Notitiae" 53 (2017), nr 2, s. 61-65.

przystosowanej modlitwy liturgicznej, która służy duchowemu rozwojowi ludu Bożego.

2. Prawodawca kościelny dokonał modyfikacji § 2 oraz § 3 kan. 838 KPK/83, natomiast pozostawił bez zmian § 1 oraz § 4 tej kodeksowej normy. Z tych przepisów wynika, że kompetencje legislacyjne w sprawach liturgicznych należą wyłącznie do odpowiedniej władzy kościelnej, którą jest Stolica Apostolska, reprezentowana szczególnie przez Dykasterię ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (kan. 838 § 1 KPK/83). Obok Stolicy Apostolskiej kierowanie świętą liturgią należy także, zgodnie z prawem, do biskupa diecezjalnego (kan. 838 § 1 KPK/83), który na podległym mu terytorium może wydawać normy odnoszące się do spraw liturgicznych, jakie mają w konsekwencji obowiązywać wszystkich (kan. 838 § 4 KPK/83). Prawo kierowania (*moderatio*) sprawami liturgii, w przewidzianym przez ustawodawcę zakresie, odnosi się również do konferencji biskupów (SC 22 § 2).

3. Do obowiązków Stolicy Apostolskiej należy kierowanie świętą liturgią w Kościele powszechnym; wydawanie ksiąg liturgicznych w formie *editio typica*; potwierdzanie (*confirmatio*) tłumaczeń ksiąg liturgicznych na języki narodowe; sprawdzanie (*recognitio*) adaptacji liturgicznych; czuwanie, aby zarządzenia liturgiczne były wszędzie wiernie przestrzegane (kan. 838 § 2 KPK/83). Natomiast obowiązkiem konferencji biskupów jest wierne przygotowanie i zatwierdzanie (*approbatio*) tłumaczeń ksiąg liturgicznych na języki narodowe; dostosowanie w odpowiedni sposób ksiąg liturgicznych, uwzględniając adaptacje ustalone przez wydania wzorcowe oraz tak zwane adaptacje głębsze; wydawanie ksiąg liturgicznych dla regionów, których dotyczą, zachowując przy tym *confirmatio* Stolicy Apostolskiej (kan. 838 § 3 KPK/83).

4. Istotne jest również uchwycenie relacji pomiędzy *recognitio* a *confirmatio*. Pierwszy z nich w normach prawnych zachowuje swoje dotychczasowe znaczenie. Natomiast ten drugi termin użyty w kan. 838 § 3 KPK/83 należy rozumieć jako miarodajny akt, poprzez który Dykasteria ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów ratyfikuje aprobatę biskupów, pozostawiając im odpowiedzialność za tłumaczenie. Odpowiedzialność ta ma być rozumiana jako wierny, doktrynalny i duszpasterski *munus* konferencji biskupów.

PIŚMIENNICTWO

Arrieta, Juan I. 2011. „Komentarz do kan. 455." W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. Piotr Majer, 399-401. Kraków: Wolters Kluwer.

Barba, Maurizio. 2017. „The Motu Proprio Magnum Principium on the Edition of Liturgical Books in the Vernacular Languages." *Antiphon* 21, nr 3:201-27.

Bergin, Liam. 2017. „Translations Matter – On Pope Francis's Magnum principium." *The Furrow* 68, nr 11:603-10.

Consorti, Pierluigi. 2017. „Diritto canonico, teologia e liturgia. Sulla riforma del can. 838 in forza del Magnum principium per cui la preghiera liturgica deve essere capita dal popolo." *Veritas et Jus* 15:131-55.

Foster, John J.M. 2018. „Canon 838 § 2 and the adaptation of liturgical books after the motu proprio Magnum principium." *Studia Canonica* 52:81-101.

Francis, Mark R. 2017. „Pope Francis and the Continuing Validity of Vatican II's Liturgical Reform." *Worship* 91, nr 11:484-90.

Frank, Elias. 2018. „Le competenze per i testi liturgici secondo il can. 838 del CIC in seguito al motu proprio Magnum principium." *Urbaniana University Journal* 71, nr 2:11-32.

Giraudo, Cesare. 2017. „Magnum principium e l'inculturazione liturgica nel solco del concilio." *La Civilta Cattolica* 4018:311-24.

Incitti, Giacomo. 2017. „Magnum principium: per una migliore mutua collaborazione tra Curia Romana e conferenze episcopali." *Notitiae* 53, nr 2:113-37.

Krzywda, Józef. 2011a. „Komentarz do kan. 834." W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, t. III/2, red. Józef Krukowski, 15-16. Poznań: Pallottinum.

Krzywda, Józef. 2011b. „Komentarz do kan. 838." W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, t. III/2, red. Józef Krukowski, 20-22. Poznań: Pallottinum.

Lessi-Ariosto, Mario. 2017. „Diritti e doveri derivanti dalla natura della liturgia considerazioni in margine al motu proprio Magnum principium." *Notitiae* 53, nr 2:94-112.

Montan, Agostino. 2005. „Liturgiam authenticam: problemi giuridici relativi al tema delle traduzioni." *Rivista Liturgica* 92:211-23.

Roche, Arthur. 2017. „Il motu proprio «Magnum principium». Una chiave di lettura." *Notitiae* 53, nr 2:46-48.

Sarah, Robert. 2017. „Humble contribution pour une meilleure et juste compréhension du Motu Proprio Magnum Principium." https://www.hommenouveau.fr/ 2306/ religion /humble-contribution-pour-une-meilleure-et-juste-brcomprehension-du-motu-prop rio -magnum-principium.htm [dostęp: 18.05.2022].

Tejero, Eloy. 2011. „Komentarz do kan. 838." W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła ka-*

tolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 646-49. Kraków: Wolters Kluwer.

**Kierowanie świętą liturgią według *Magnum principium*.
Komentarz do kan. 838 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku**

Streszczenie

Liturgia stanowi przestrzeń szczególnego spotkania teologii i prawa. Nawet, jeśli niektórym wydaje się, że powinna być ona ograniczona tylko do wymiaru czysto mistycznego, bo widzi się w niej specjalny rodzaj modlitwy, to w rzeczywistości jej kształt jest dokładnie określony przez normy prawa kościelnego. Krytyczna ocena Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. musiała uwzględnić obiektywne stwierdzenie, że nie każdy przepis w nim określony i zawarty oddał w sposób precyzyjny *sensus Ecclesiae* twórców i uczestników Soboru Watykańskiego II. Tak było chociażby w przypadku kan. 838 KPK/83. Zawarte w nim normy odnoszące się do adaptacji i akomodacji oraz określające zasady współpracy pomiędzy Stolicą Apostolską a lokalnymi konferencjami biskupów wymagały uzgodnienia z przepisami przyjętymi już w ramach obrad Soboru Watykańskiego II. Dlatego na mocy listu apostolskiego motu proprio *Magnum principium* papież dokonał stosownych zmian, które uczyniły współpracę Stolicy Apostolskiej i konferencji biskupów jeszcze sprawniejszą i bardziej owocną w służbie wiernym. Ponadto dzięki tej nowelizacji modlitwa liturgiczna ma być bardziej przystosowana do zrozumienia ludzi.

Słowa kluczowe: uświęcające zadanie Kościoła; liturgia; sakramenty; adaptacje i akomodacje

**The Ordering and Guidance of the Sacred Liturgy
under the Principles of *Magnum principium*.
Commentary to can. 838 of the 1983 Code of Canon Law**

Summary

Liturgy is a particular space of contact between theology and law. Despite of the fact that certain people are of the opinion that it should be limited only to a purely mystical dimension, as it is perceived as a special kind of prayer, its form is in fact precisely defined by the standards of church law. Critical assessment of the 1983 Code of Canon Law must also take into account the objective statement that not every precept defined and contained therein accurately reflects the *sensus Ecclesiae* of the founders and participants of the Second Vatican Council. This is the case with can. 838 of the Code of Canon Law. The standards relating to adaptation and accommodation contained therein and defining the principles of cooperation between the Holy See and local conferences of bishops, required agreement with the provisions already adopted as part of the deliberations of the Second Vatican Council. Therefore, by virtue of the apostolic letter of the motu proprio *Magnum principium*, the Pope made appropriate changes that made the cooperation of the Holy See and the Conference of Bishops even

more efficient and more fruitful in the service of the faithful. Moreover, thanks to this amendment, the liturgical prayer is to be more adapted to the understanding of people.

Keywords: the Sanctifying Office of the Church; liturgy; sacraments; adaptations and accommodations

Information about Author: REV. MARCIN KOŁODZIEJ, DR. – Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; correspondence address: ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Poland; e-mail: ks.marcin.kolodziej@archidiecezja.wroc.pl; https://orcid.org/0000-0001-8875-7582